

## บทที่ 5

### สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาคุณธรรมจริยธรรมและแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง โดยจำแนกตามจังหวัดที่ตั้งและประเภทของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง จำนวน 266 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607 - 610) จากกลุ่มประชากร 918 คน โดยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Sampling Random) แบบสอบถามรวมทั้งหมด 40 ข้อ แบ่งออกเป็นคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน คือ ความอดทน ความเมตตา การให้อภัย ความบริสุทธิ์ใจและความสุภาพถ่อมตน จำนวนด้านละ 8 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .25 - .74 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 ได้รับแบบสอบถามคืนรวมทั้งสิ้น 266 ฉบับ คิดเป็นร้อยละร้อย เป็นแบบสอบถามที่ข้อมูลสมบูรณ์ทุกฉบับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-Test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) กรณีที่พบความแตกต่างจะทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการ Least Significance Difference (LSD) แล้วทำการแปลผล และนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายความเรียง จากนั้นนำผลการวิจัยมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อที่จะไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาอิสลามจำนวน 7 คน แล้วนำมาเสนอเป็นตารางจัดลำดับความดีตามรายด้านทั้ง 5 ด้าน ตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอมา

#### สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลางเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ย คือ ความสุภาพถ่อมตน ความเมตตา ความบริสุทธิ์ใจ ความอดทนและการให้อภัย ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

- 1.1 จากการศึกษาค้นคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความอดทนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา

เป็นรายชื่อ พบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลางเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ย 3 อันดับ คือ เสียใจและขอโทษเมื่อทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บโดยไม่เจตนา ทำงานในสิ่งที่ชอบและเป็นประโยชน์และตั้งใจทำงานที่ครอบคลุมหมาย

1.2 จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความเมตตาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงตามลำดับ คะแนนเฉลี่ย 3 อันดับ คือ แสดงความยินดีในความสำเร็จของเพื่อนด้วยความจริงใจ เมื่อญาติพี่น้องขอความช่วยเหลือนักเรียนไม่ปฏิเสธและนักเรียนพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนทันทีตามความสามารถที่จะช่วยเหลือได้

1.3 จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านการให้อภัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ข้อและปานกลางเรียงตามลำดับ คะแนนเฉลี่ย 3 อันดับแรกคือ เมื่อเพื่อนทำผิดและสำนึกได้นักเรียนพร้อมจะยกโทษเสมอ ไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือทำผิดโดยไม่เจตนาและพูดความจริงถึงแม้ว่าการพูดความจริงนั้นจะให้โทษ แก่ท่าน

1.4 จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความบริสุทธิ์ใจที่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงตามลำดับ คะแนนเฉลี่ย 3 อันดับแรก คือ คิดดีกับผู้อื่นเสมอ รู้จักยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้และ มอบสิ่งของให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

1.5 จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความสุภาพถ่อมตนที่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงตามลำดับ คะแนนเฉลี่ย 3 อันดับแรก คือ มีความพึงพอใจกับอาชีพของครอบครัว เดินผ่านผู้ใหญ่จะแสดงความเคารพ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่

2. ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ปรากฏว่าเมื่อดูในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < .05$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คุณธรรมจริยธรรมด้าน ความบริสุทธิ์ใจและความสุภาพถ่อมตน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < .05$ ) ส่วนคุณธรรมจริยธรรมด้าน ความอดทน ความเมตตาและการให้อภัย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.1 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความบริสุทธิ์ใจ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมากกว่ากรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนจังหวัดนนทบุรีกับกรุงเทพมหานครแตกต่างกันอย่าง

ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ด้านความสุภาพ ถ่อมตน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนนทบุรีมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมากกว่า กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนจังหวัดนนทบุรีกับกรุงเทพมหานครแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง เปรียบเทียบผลต่างของจังหวัดที่ตั้งใน ภาพรวม จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนนทบุรีมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมากกว่า กรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง แยกตามประเภทโรงเรียนที่มีการจัดตั้งมูลนิธิ และ โรงเรียนที่ไม่มีการจัดตั้งมูลนิธิพบว่าทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ

4. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลางปรากฏผล ดังนี้

4.1 ด้านความอดทน คือ ให้ครูสอนโดยการยกประวัติของท่านศาสดา มุหะมัด มา เป็นตัวอย่าง สอนให้เด็กรู้จักชีวิตจริงว่าต้องมีความอดทนโดยรวมมือกับสถาบันครอบครัว สอน ให้อดทนต่อการทำความดี โดย การละหมาด 5 เวลา ครูผู้สอนเป็นแม่แบบที่ดีกับนักเรียน และ สอนให้ถือศีลอดในเดือนรอมดอน

4.2 ด้านความเมตตา คือ สอนให้เชื่อในโลกหน้า และจงช่วยเหลือเด็กกำพร้าอย่าง ทอดทิ้ง สอนว่าไม่ควรตำหนิหรือว่ากล่าวบุคคลอื่น ให้ครอบครัวเป็นผู้สอนความเมตตาให้กับ บุตรหลาน ให้ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาที่ว่า ผู้ให้ย่อมประเสริฐกว่าผู้รับ สอนให้แบ่งปัน สิ่งของกับเพื่อนบ้านที่หน้าประตูตรงกันหรือบ้านใกล้กัน และสร้างสถานการณ์จำลองในการ เรียนรู้

4.3 ด้านการให้อภัย คือ สอนไม่ให้โกรธกันเกิน 3 วัน ใครโกรธกันเกิน 3 วันเป็น บาป ครูเป็นแม่แบบแก่นักเรียน สอนให้ทุกคนเป็นพี่น้องกันเพราะอัลเลาะห์ให้เรารักกัน สอน จริยธรรมโดยใช้สถานการณ์ สอนให้มีความกรุณาต่อกันจะเป็นที่มาของการให้อภัย สอนให้ รักกันตามคำสอนของศาสดา และครอบครัวเป็นตัวอย่างและแรงสนับสนุนในการให้อภัย

4.4 ด้านความบริสุทธิ์ใจ คือ สอนให้ตระหนักถึงคำสอนของพระองค์คือ จงมีความ

บริสุทธิ์ใจต่อทุกคนพระเจ้าติดตามเราอยู่ สอนให้คบคนอย่างบริสุทธิ์ใจ สอนให้นักเรียนเข้าใจในศาสนาอย่างถ่องแท้ สร้างสถานการณ์ตัวอย่างประกอบการณ์สอน สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวสร้างให้เกิดความบริสุทธิ์ใจ สอนให้รู้จักประมาณตนเองให้อยู่ในความพอดีและสอนให้ทำความดีกับคนอื่น

4.5 ด้านความสุภาพถ่อมตน คือ ทำตามท่านนะบีเป็นตัวอย่างความสุภาพถ่อมตน สร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดภายในโรงเรียนและห้องเรียนในเรื่องมารยาท สถาบันครอบครัวเป็นตัวช่วยในการสร้างพฤติกรรม และสอนไม่ให้ดูหมิ่นผู้อื่น

### อภิปรายผล

จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง มีประเด็นควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลางมีคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กัลยา ศรีปาน (2542) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลงานวิจัย มนตรี กำลังดี (2543, หน้า 65) ที่ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอเกาะปัง สังเกตสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดนัย จารุประสิทธิ์ (2533) ทำการศึกษาระดับทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิชาพลศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ พบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยที่นักศึกษาชายมีทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละอยู่ในระดับปานกลาง

จากการวิจัยพบว่า ด้านความสุภาพถ่อมตนและความเมตตาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับกรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 46) มีนโยบายให้นักเรียนมัธยมศึกษาจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียนที่มีเป้าหมายให้กิจกรรมเป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝังความมีระเบียบวินัย เพื่อให้รู้จักควบคุมตนเอง ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามกฎระเบียบ มีมารยาทที่เหมาะสมจึงทำให้ครูและผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเร่งการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ถึงทำให้นักเรียนมีระดับคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรพต พรประเสริฐ (2530) ได้ทำการศึกษารวบรวมการเปรียบเทียบโน้ตทัศน์ทาง จริยธรรมของนักเรียนอนุบาลที่สอนโดยการใช้เกมและนิทานพบว่า

อยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุมนธรา แก่นกุล (2544, หน้า 62) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพะโต๊ะสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพรพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับสูง

จากผลการวิจัยนี้คุณธรรมจริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเพราะถึงแม้ว่าสถาบันการศึกษาของมุสลิมเริ่มตั้งแต่โรงเรียนตาดีกา หรือโรงเรียนที่สอนระดับอนุบาล และโรงเรียนปอเนาะ ก็เริ่มมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมาโดยตลอด จนกระทั่งส่งต่อมายังโรงเรียนมัธยมศึกษา ก็ยังมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่นักเรียน กิจกรรมทางตรงได้แก่การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู เห็นคุณค่าของการทำงาน เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าและศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (การจัดสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544) หรือโดยทางอ้อมนักเรียนจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมเหล่านี้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้นักเรียนได้กระทำกิจกรรมพัฒนาลักษณะนิสัยทางจริยธรรมต่างๆ และตลอดจนจากการที่ครูในโรงเรียนได้ชี้แนะอบรมสั่งสอน และประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทำให้นักเรียนได้ซึมซับและรับมาเป็นแบบอย่างอยู่ตลอดเวลา (สมุนทา แก่นกุล, 2544) นอกจากนี้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535 โดยกำหนดกิจกรรมศาสนาเป็นกิจกรรมนักเรียนขึ้นอีกหนึ่งกิจกรรม ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กรมวิชาการ, 2535) ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยต้องจัดสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน และให้ท้องถิ่นโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงส่งผลให้สถานศึกษาต้องนำสาระที่เกี่ยวกับศาสนามาบูรณาการไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา และจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

### 1.1 ด้านความอดทน

ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับปานกลางแต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลาง เฉลี่ยใน 3 อันดับ คือ เสียใจและขอโทษเมื่อทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บโดยไม่เจตนา ทำงานในสิ่งที่ชอบและเป็นประโยชน์และตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย โดยการอดทนนั้นเป็นไปตาม

คำสอนของศาสนาที่ถือว่ามุสลิมทุกคนต้องมี (อับดุลฮาгим วันแอเลาะ, ม.ป.ป.) และความอดทน เป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริม (มูนิเราะห์ บินดู อับดุลนอฟูร, 2532) จากที่พบว่านักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง นั้นอาจเป็นเพราะว่านักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ต้องอยู่ห่างไกลจากครอบครัวและยังเจอกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตามที่ (ชาติชาย กู้กิตติไมตรี, 2534, หน้า 49-54) ได้กล่าวถึงสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรม ของเด็กและเยาวชนได้คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เพื่อน สภาพแวดล้อมและสื่อต่าง ๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบางครอบครัวต้องส่งลูกไปเรียนโรงเรียนที่ไกลบ้าน และสามารถ ทำให้เด็กมีความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ แต่คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่จะสร้าง ให้เกิดกับตัวของเด็กนั้นต้องใช้ระยะเวลาและสภาพแวดล้อมที่ดีทุกด้าน จึงทำให้ผลการศึกษา พบว่าคุณธรรมจริยธรรมด้านความอดทนอยู่ในระดับปานกลาง

### 1.2 ด้านความเมตตา

ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมากแต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากถึงใน 3 อันดับ คือ แสดงความยินดีในความสำเร็จของเพื่อนด้วยความจริง เมื่อญาติพี่น้องขอความช่วยเหลือนักเรียนไม่ปฏิเสธ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนทันทีตามความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ คุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตานี้เป็นไปตามคำสอนของศาสนาที่ถือว่า มุสลิมทุกคนต้องมี ท่านอัลลอฮ์ตาอาลาได้ตรัสในอัลกุรอานบทอัลบะกะเราะห์โองการที่ 177 ความว่า และเขาได้เอื้อเฟื้อทรัพย์สินโดยแสวงหาของเขาแก่บรรดา วงศ์ญาติ แก่ลูกกำพร้าแก่ คนอนาถา แก่ผู้พลัดถิ่น แก่ผู้ขอและในการช่วยปล่อยทาสเป็นอิสระ (มัรวาน สะมะฮูน, ม.ป.ป., หน้า 50) ศาสนาอิสลามส่งเสริมความเมตตา ในศาสนาอิสลามถือว่าผู้ที่มีความเมตตานี้ ผู้ที่อยู่บน ฟ้าจะเมตตาตอบกลับมา มีหะดีษของท่านศาสนคัมหมัดรายงานโดยติรมิซียะห์และอะหมัด ได้กล่าว ไว้ ความว่าท่านทั้งหลายจงเมตตาต่อผู้ที่อาศัยอยู่บนพื้นดินแล้วผู้ที่อาศัยอยู่บนฟากฟ้า (มลาอิกะฮ) จะเมตตาต่อท่านทั้งหลาย (กรมวิชาการ, 2537, หน้า 3) ศาสนาอิสลามส่งเสริมความเมตตาโดยท่าน ศาสดามุฮัมหมัดนั้นแพร่ความเมตตาทุกด้านดังในอัลกุรอานได้ยืนยัน เราไม่ได้แต่งตั้งท่านเพื่ออื่น ใด นอกจากเพื่อความเมตตาแก่โลกทั้งผอง (อับดุลการีม วันแอเลาะ, ม.ป.ป., หน้า 32-34) และ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าที่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีระดับคุณธรรม จริยธรรมด้านความเมตตาอยู่ในระดับมาก

### 1.3 ด้านการให้อภัย

ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับปานกลางแต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับ มากและปานกลาง เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ย 3 อันดับ คือ เมื่อเพื่อนทำผิดและสำนึกได้นักเรียน พร้อมที่จะยกโทษเสมอ ไม่ซ้ำเติมผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือทำผิดโดยไม่เจตนาและพูดความ

จริงถึงแม้ว่าการพูดความจริงนั้นจะให้โทษแก่ท่าน โดยจริยธรรมด้านการให้อภัยนั้นศาสนาอิสลามสอนให้รู้จักการให้อภัยในหลายประการ อัลลอฮฺอาลาได้ตรัสในอัลกุรอานบทอัลอะอะบุน โองการที่ 14 ความว่า โอ้มวลชนผู้ศรัทธาทั้งหลาย แท้จริงคู่ครองของพวกเจ้าบางคนถ้าเป็นศัตรูของพวกเจ้าบางคน และลูกหลานของพวกเจ้าบางคน ก็เป็นศัตรูของพวกเจ้าเอง ดังนั้นจงระมัดระวังพวกเขาไว้และหากพวกเจ้ายกโทษให้อโหสิให้และอภัยให้แก่พวกเขา อัลลอฮฺอาลาได้ตรัสในอัลกุรอานบทอัลอะอะรอฟ โองการที่ 199 ความว่าจงยึดถือการอโหสิและจงใช้ให้ทำความดีและจงหันออกจากความโง่เขลา (มัรวาน สะมะฮูน, ม.ป.ป., หน้า 331) การให้อภัยนั้นดีกว่าการทำทานที่ติดมันด้วยความเจ็บช้ำ อัลลอฮฺอาลาได้ตรัสในอัลกุรอานบทอัลบะกะเราะห์ โองการที่ 82 ความว่า อันวาจาที่ดีและการให้อภัยแก่กันนั้นย่อมประเสริฐกว่าการทำทานที่ตามติดมันด้วยความเจ็บช้ำ (มัรวาน สะมะฮูน, ม.ป.ป., หน้า 82) การให้อภัยนั้นศาสนาอิสลามเห็นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง พระองค์ถือว่าการทำความดีที่ดียิ่งกว่าสิ่งอื่นใด (อับดุลอาซิซ พัททกมล, ม.ป.ป., หน้า 9) แต่เนื่องจากจริยธรรมด้านการให้อภัยนั้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการปลูกฝังและยังขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะของนักเรียนในการที่จะเข้าใจและสามารถที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านการให้อภัย ทางโรงเรียนอาจใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมาพัฒนานักเรียนของตน ในการช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านการให้อภัย

#### 1.4 ด้านความบริสุทธิ์ใจ

ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากเรียงตามคะแนนเฉลี่ย 3 ระดับ คือ คิดดีกับผู้อื่นเสมอรู้จักยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้และมอบสิ่งของให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจ ท่านศาสตราจารย์หม่อมเจ้าคุณวราเทพยธิดาภรณ์ พิศาลิภา ได้กล่าวถึงความว่าแท้จริงอัลลอฮฺจะไม่ทรงมองไปยังร่างกายและรูปพรรณของท่านทั้งหลาย แต่พระองค์จะทรงมองไปยังหัวใจของท่านทั้งหลาย (อับดุลฮาซิม วันแอเลาะ, ม.ป.ป., หน้า 29-32) ดังอัลกุรอานบทอันนะหฺลีโองการที่ 116 ความว่าพวกเจ้าอย่ากล่าวเท็จต่อสิ่งที่ลิ้นพวกเจ้าพรรณนาไว้ว่า สิ่งนี้อนุมัติและสิ่งนี้ต้องห้าม เมื่อพวกเจ้ารู้ความเท็จขึ้นแก่อัลลอฮฺท่านนั้นแท้จริงบรรดาผู้รู้ความเท็จแก่อัลลอฮฺนั้นย่อมไม่สมหวัง (มัรวาน สะมะฮูน, ม.ป.ป., หน้า 540) ในศาสนาอิสลามสอนให้ผู้ที่นับถือศาสนาเชื่อในพระองค์ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตามถึงแม้ว่าจะไม่มีใครเห็นใครรู้ แต่พระองค์ทรงรู้สิ่งที่ท่านผู้เชียวชาญทางศาสนาหลายท่านบอกไว้ว่าอิสลามสอนให้เราปฏิบัติและศรัทธาในพระเจ้าไม่ว่าอย่างไรก็ดีสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ตามยุคตามสมัยจึงทำให้มนุษย์เรามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจเพราะมีสิ่งแทรกแซงอยู่ตลอดเวลาจึงทำให้เราเห็นว่าระดับคุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจที่พบอยู่ในระดับปานกลางเป็นดับบอกว่าต้องพัฒนาระดับคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น

### 1.5 ด้านความสุภาพถ่อมตน

ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ย 3 ระดับ คือ มีความพึงพอใจกับอาชีพของครอบครัว เดินผ่านผู้ใหญ่จะแสดงความเคารพและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่ โดยจริยธรรมด้านความสุภาพถ่อมตน ท่านศาสตราจารย์หมัดได้กล่าวหาะดุษบหนึ่งซึ่งรายงานโดยมุสลิมความว่าแท้จริงอัลลอฮทรงประทานวะฮียังนัันให้มีการถ่อมตนซึ่งกันและกัน ไม่มีอหังการต่อกันและไม่มีการละเมิดอธิปไตยของกันและกัน (อับดุลฮาติม วันแอะละ, ม.ป.ป., หน้า 40) ศาสดาสอนให้เรารู้จักการเคารพซึ่งกัน อัลลอฮตาอาลาได้ตรัสในอัลกุรอานบทอเราะมาน โองการที่ 60 ความว่า การตอบแทนความดีย่อมไม่มีสิ่งอื่นใดนอกจากคุณความดีประดุจเดียวกัน (มรวาน สะมะฮูน, ม.ป.ป., หน้า 1,084) การที่เราอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่อยู่ในสังคมเมืองเราจะต้องสร้างความอ่อนโยนทางจิตใจให้กับเด็กเพื่อไปลดพฤติกรรมความก้าวร้าว ความอ่อนโยนจะเขามาปรับเปลี่ยนทางด้านการยาของตัวเด็ก จากการวิจัยพบว่าคุณธรรมจริยธรรมด้านความสุภาพถ่อมตนอยู่ในระดับมาก

### 2. การเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน

เอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ปรากฏว่าเมื่อดูในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจและความสุภาพถ่อมตน และพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรมด้าน ความอดทน ความเมตตาและการให้อภัย และเมื่อพิจารณาเฉพาะด้านที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปรากฏผล ดังนี้ คุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจ พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในระดับคุณธรรมจริยธรรมมากกว่ากรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1 จากการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างจากกรุงเทพมหานครและนนทบุรีโดยมีค่าเฉลี่ยสูงกล่าวที่ระดับนัยสำคัญ .05 จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจน้อยกว่ากรุงเทพมหานครและนนทบุรี เนื่องจากเป็นชนบทและสังคมของประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นยังคงดำรงสภาพครอบครัวในชนบทซึ่งมีสมาชิกอยู่ร่วมกันหลายคนในครัวเรือนและยังคงให้ความเชื่อถือและความเคารพต่อผู้ใหญ่ในครอบครัว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ อาจารย์อารีฟิน สนับแนน (วันที่ 26 กรกฎาคม 2549) ได้ให้ความเห็นว่า สังคมเมืองเช่น กรุงเทพมหานครและนนทบุรีโดยรวม กระแสของสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ทางสื่อ วัตถุนิยม ซึ่งเหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรมและจิตใจของเด็ก ท่านยังกล่าว



อีกว่า ถึงครูสอนจริยธรรมเหมือนกันแต่ผลที่ได้แตกต่างกัน นั้นเนื่องจาก ลักษณะของสังคมใน สังคมชนบทมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการเคารพให้เกียรติกัน มีภาพของสังคมแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดจึงทำให้คุณธรรมจริยธรรมเกิดการซึมซับภายในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับอาจารย์ศรายุทธ มีสมรรถ (วันที่ 27 กรกฎาคม 2549) กล่าวว่าเด็กต่างจังหวัดมีความเคารพต่อครูอาจารย์และนำ คำสอนไปปฏิบัติได้ การเลี้ยงดูของสังคมชนบทที่แตกต่างกับกรุงเทพมหานครและนนทบุรีรวมทั้ง สื่อที่เด็กให้ความสนใจทางเทคโนโลยีที่เข้ามาไว้จะเห็นได้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัด ที่ห่างไกลจากสังคมเมือง ความเจริญทางสังคมยังมีไม่มากนัก ประกอบกับชาวบ้านที่อยู่โดยรอบ เป็นตัวช่วยส่งเสริมและเป็นตัวอย่างที่ดีกับเด็กและเยาวชน จึงเป็นตัวทำให้ระดับคุณธรรม จริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจมีความแตกต่างกับกรุงเทพมหานครและนนทบุรี

2.2 จากการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมด้านความสุภาพถ่อมตนพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและนนทบุรีมีระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างจากกรุงเทพมหานครโดยมี ค่าเฉลี่ยสูงกล่าวที่ระดับนัยสำคัญ .05 จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้สภาพทางสังคม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีการแข่งขันน้อยกว่ากรุงเทพมหานครและนนทบุรี เนื่องจากเป็นชนบทและ ประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นยังคงดำรงสภาพครอบครัวในรูปแบบดั้งเดิมซึ่งมีสมาชิกอยู่ รวมกันหลายคนในครัวเรือนและยังคงให้ความเชื่อถือและความเคารพต่อผู้ใหญ่จากการสัมภาษณ์ อาจารย์กิตติมา วงษ์สันต์ (วันที่ 21 กรกฎาคม 2549) ได้กล่าวว่าสังคมเมืองมีความเห็นแก่ตัวอย่างชัดเจน ผลการวิจัยพบว่าอยุธยาและนนทบุรีสูงกว่ากรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครเปรียบ เหมือนหัวใจของประเทศ มีความเจริญมากจึงทำให้เกิดความด้อยทางคุณธรรมจริยธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งเสื่อมโทรมน้อยกว่าสังคมเมืองอย่างกรุงเทพมหานครและนนทบุรี เช่น สถานบันเทิงต่าง ๆ ตู้เกม ตู้คาราโอเกะ ร้านอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีของเครื่องมือสื่อสารที่ เข้ามาอย่างรวดเร็ว ความเจริญเข้ามาแล้วไม่มีคนดูแลโรงเรียนฝ้ายเดียวยังไม่พอที่จะทำให้เด็กมี คุณธรรมจริยธรรมที่ดีได้ ต้องร่วมมือกันระหว่างสถาบันครอบครัวกับสังคมที่เขาอยู่ สภาพของ สังคมเป็นเกาะกำบังที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับอาจารย์อัชเชษฐ์ มะหะหมัด (วันที่ 21 กรกฎาคม 2549) กล่าวว่ากรุงเทพมหานครและนนทบุรีเป็นเมืองหลวงสิ่งอำนวยความสะดวกและ สื่อต่าง ๆ ทั้งเกมที่เป็นการต่อสู้ทำให้เด็กเกิดความก้าวร้าวคนในสังคมเมืองพ่อแม่ให้ความสัมพันธ์ กับลูกน้อย และยังคงกล่าวอีกว่าสังคมที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน สังคมครอบครัวที่ แตกต่างกันมีส่วนทำให้มีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกัน จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ คุณธรรมจริยธรรมด้านความสุภาพถ่อมตนพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีระดับคุณธรรม จริยธรรมแตกต่างจากกรุงเทพมหานครและนนทบุรี

2.3 จากการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมในภาพรวมพบว่า จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา มีระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างจากกรุงเทพมหานครโดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าที่ระดับนัยสำคัญ .05 จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและนนทบุรีนั้นมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจน้อยกว่ากรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นชนบทและสังคมของประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นยังคงดำรงสภาพครอบครัวในชนบทซึ่งมีสมาชิกอยู่ร่วมกันหลายคนในครัวเรือนและยังคงให้ความสำคัญและความเคารพต่อผู้ใหญ่ในครอบครัว เมื่อเราย้อนกลับไปดูถึงอดีตที่ผ่านมาของอยุธยากับความสัมพันธ์ทางศาสนาอิสลามได้พบว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการทำการค้ากับชนมุสลิม มีพ่อค้ามุสลิมจำนวนมากไม่ยอมเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามเมืองท่าของราชอาณาจักร (นันทวรรณ ภู่ว่าง, 2530, หน้า 16-17 อ้างถึงใน เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535, หน้า 376) ซึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาตำแหน่งจุฬาราชมนตรีให้เป็นหัวหน้า มีหน้าที่บริหารฝ่ายศาสนาอิสลามตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน (อุทัย หิรัญโต, 2521, หน้า 125) จากประวัติศาสตร์ที่ภาพมาเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าอยุธยามีความเป็นมุสลิมที่ยังคงวัฒนธรรมชีวิตของชาวมุสลิมเป็นผลให้ระดับของคุณธรรมจริยธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงอยู่มากกว่ากรุงเทพมหานครและนนทบุรี จากการสัมภาษณ์อาจารย์ไพโรจน์ ริดมัต (วันที่ 18 กรกฎาคม 2549) กล่าวว่า ในอดีตมุสลิมเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา สังคมมุสลิมมีขึ้นที่แรกจากพระนครอยุธยาต่อมาจะแยกมาอยู่ทางบางกอกน้อย นนทบุรี ทำอิฐ ดังนั้นกรุงเทพมหานครและนนทบุรีไม่ใช้มุสลิมจากดั้งเดิม และพระนครศรีอยุธยามีการสอนลูกหลานเป็นขั้นตอน เพราะมุสลิมในสมัยก่อนมีบางท่านเป็นถึงเสนาบดีที่เรียนรู้ทางจริยธรรมต่าง ๆ จากพ่อค้าชาวเปอร์เซียแล้วมาเปลี่ยนสัญชาติเป็นคนไทย และเขาก็รู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมการเป็นมุสลิมมากกว่าซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ กรุงเทพมหานครและนนทบุรีมีความเจริญมากที่เขามาสู่สังคมจึงทำให้ความเจริญทางคุณธรรมจริยธรรมลดน้อยลงไป แตกต่างจากพระนครศรีอยุธยาที่เป็นสังคมชนบทยังคงสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมไว้จึงทำให้ระดับของคุณธรรมจริยธรรมยังคงอยู่ ประกอบกับสื่อและเทคโนโลยีที่เขาสู่สังคมยังไม่มากนักจึงทำให้อยุธยามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกับกรุงเทพมหานครและนนทบุรี

3. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง

3.1 ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามด้านความอดทนว่าควร สอนให้ครูสอนโดยการยกประวัติของท่านศาสดา มุหะมัด มาเป็นตัวอย่างสอนให้เด็กรู้จักชีวิตจริงว่าต้องมีความอดทนโดยร่วมมือกับสถาบันครอบครัว ให้อดทนต่อการทำความดี โดย การละหมาด 5 เวลา ครูผู้สอนเป็นแม่แบบที่ดีกับนักเรียน สอนให้ถือศีลอดในเดือนรอมดอน นำคำสอนจากพระคำภีร์อัลกุรอานมาสอนโดยให้เชื่อในพระเจ้า และ ให้ยึดธรรมเนียมของ

## ศาสนาอิสลาม

ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในคำภีร์อัลกุรอานได้กล่าวว่า “อัลลอฮ์จะได้ทดสอบผู้เข้าด้วยกับสิ่งหนึ่งจากความหวาดกลัว ความหิวโหย ความขาดแคลนทรัพย์สิน การสูญเสียของชีวิต การเสียหายของผลผลิตและจงบอกข่าวดีแก่บรรดาผู้อดทนเถิด และบรรดาผู้อดทนจะได้รับผลตอบแทนอันเนื่องด้วยความอดทนของเขา” และพระองค์กล่าวว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายจงมีความอดทน และจงมีความอดทนซึ่งกันและกันและกันเถิดและพึงกลัวเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ (อัลกุรอานบทอาลิอิมรอน 3: 200) ในเรื่องความอดทนยังมีคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัดว่า “อาวุธที่ดีเยี่ยมที่สุดสำหรับผู้ศรัทธาก็คือ การอดทนและการวิงวอน (ดุอา) (อับดุลอาซีซ พัททกมุพล, ม.ป.ป., หน้า 28)

3.2 ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ด้านความเมตตาว่าควร สอนให้เชื่อในโลกหน้า และจงช่วยเหลือเด็กกำพร้าอย่างทอดทิ้ง สอนว่าไม่ควรตำหนิหรือว่ากล่าวบุคคลอื่น ให้ครอบครัวเป็นผู้สอนความเมตตาให้กับบุตรหลาน ให้ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาที่ว่า ผู้ให้ย่อมประเสริฐกว่าผู้รับ สอนให้แบ่งปันสิ่งของกับเพื่อน บ้านที่หน้าประตูตรงกันหรือบ้านใกล้กัน สร้างสถานการณ์จำลองในการเรียนรู้ สอนให้รักผู้ที่ต่ำต้อยกว่าและจัดกิจกรรมส่งเสริมการทำดีภายในโรงเรียนเช่น ค่ายจริยธรรม

ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในคำภีร์อัลกุรอานได้กล่าวไว้ในบทอัลฟัตห์ โองการที่ 39 ความว่า มุฮัมมัดนั้นนอองอาจเหมือนกาเฟร มีเมตตาในหมู่พวกเขา (อับดุลการิม วันแอเลาะ, ม.ป.ป., หน้า 32-34) นอกจากนี้แล้วความเมตตายังต้องให้ทั้งเพื่อนมนุษย์และสัตว์ มีหะดีษของท่านศาสดามุฮัมมัดรายงานโดย บุคอรี มุสลิม ความว่า ชายผู้หนึ่งได้เมตตาต่อสุนัขตัวหนึ่งได้รับการอภัยจากอัลลอฮ์ ดังมีหะดีษของท่านศาสดา กล่าวว่า อัลลอฮ์ทรงให้อภัยเนื่องจากการที่เขาตักน้ำให้สุนัขกิน สุนัขเลียพื้นดินเพราะความกระหายของมัน (อับดุลการิม วันแอเลาะ, ม.ป.ป., หน้า 36) ท่านศาสดามุฮัมมัดได้กล่าวไว้ว่า บรรดาผู้เมตตาคนนั้น อัลลอฮ์ทรงเมตตาต่อเขาพระองค์ได้ตรัสว่าผู้เจ้าเมตตาต่อผู้อยู่บนหน้าแผ่นดิน ผู้บนฝ่าเท้าจะเมตตาเจ้า (อับดุลอาซีซ พัททกมุพล, ม.ป.ป., หน้า 58)

3.3 ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ด้านการให้อภัยว่าควร สอนไม่ให้โกรธกันเกิน 3 วัน ใครโกรธกันเกิน 3 วันเป็นบาป ครูเป็นแม่แบบแก่นักเรียน สอนให้ทุกคนเป็นพี่น้องกันเพราะอัลเลาะให้เรารักกัน สอนจริยธรรมโดยการใช้สถานการณ์ สอนให้มีความกรุณาต่อกันจะเป็นที่มาของการให้อภัย สอนให้รักกันตามคำสอนของศาสดา และครอบครัวเป็นตัวอย่างและแรงสนับสนุนในการให้อภัย

ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในคำภีร์อัลกุรอานอัลลอฮ์ได้ตรัส

ไว้ในโองการที่ 22 ความว่า ผู้มีเกียรติและกว้างขวางในหมู่พวกเจ้าจงอย่างสาบานว่าจะไม่ให้ความอุปถัมภ์แก่เครือญาติ บรรดาคนอานาตาและบรรดาผู้อพยพในหนทางของอัลลอฮ์แต่พวกเขาจะต้องให้อภัยและไม่ถือโทษต่อคนเหล่านั้น (มรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป., หน้า 693) อิสลามส่งเสริมให้ทุกคนรู้จักการให้อภัยการมอบความรักความรักความเป็นพี่น้องกันในอัลกุรอานบทอัลหุญรอต โองการที่ 10 ความว่า อันที่จริงมวลผู้ศรัทธา ย่อมเป็นพี่น้องกันดังนั้นพวกเจ้าจงใกล้ชิดในระหว่างพี่น้องสองฝ่ายของพวกเจ้าที่มีเรื่องขัดแย้งกัน และพวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เพื่อพวกเจ้าจะได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ (มรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป., หน้า 1040)

3.4 ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในด้านความบริสุทธิ์ใจ ว่าควร สอนให้ตระหนักถึงคำสอนของพระองค์คือ จงมีความบริสุทธิ์ใจต่อทุกคนพระเจ้าติดตามเราอยู่ สอนให้คบคนอย่างบริสุทธิ์ใจ สอนให้นักเรียนเข้าใจในศาสนาอย่างถ่องแท้ สร้างสถานการณ์ตัวอย่างประกอบการณ์สอน สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวสร้างให้เกิดความบริสุทธิ์ใจ สอนให้รู้จักประมาณตนเองให้อยู่ในความพอดีและสอนให้ทำความดีกับคนอื่น ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในคัมภีร์อัลกุรอานอัลลอฮ์ได้บัญชาให้บรรดาศาสนทูตทุกท่านมีความบริสุทธิ์ใจต่อศาสนา ดังในอัลกุรอานซูเราะฮ์ อัล-บัยยีนะห์ โองการที่ 4 ความว่า บรรดาศาสนทูตมิได้ถูกบัญชาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อจะได้สักการะต่อพระองค์ อัลลอฮ์ในสภาพที่มีความบริสุทธิ์ใจต่อศาสนาของพระองค์ ท่านศาสดามุฮัมมัดกล่าวว่า ความว่า แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่มองไปยังร่างกายและรูปพรรณของท่านทั้งหลาย แต่พระองค์จะทรงมองไปยังหัวใจของท่านทั้งหลาย (อับดุลอากีม วันแอลละอะ, ม.ป.ป., หน้า 29-32) มุสลิมต้องไม่กลับคำไม่โกหก ไม่โกหก อัลลอฮ์ทรงกริ้วสำหรับผู้พูดในสิ่งที่ไม่กระทำได้อัลลอฮ์นั้ ที่พวกเจ้าพูดในสิ่งที่ผองเจ้าไม่กระทำ (มรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป., หน้า 1123)

3.5 ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในด้านความสุภาพถ่อมตน ว่าควร ทำตามท่านนะบีเป็นตัวอย่างความสุภาพถ่อมตน สร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดภายในโรงเรียนและห้องเรียนในเรื่องมารยาท สถาบันครอบครัวเป็นตัวช่วยในการสร้างพฤติกรรม และสอนไม่ให้ดูหมิ่นผู้อื่น

ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอัลลอฮ์ทรงยกย่องท่านศาสดามุฮัมมัด ดังในอัลกุรอาน บทอัล-เกาะลัม โองการที่ 4 ความว่า แท้จริงเจ้า (มุฮัมมัด) ตั้งอยู่บนจริยธรรมอันยิ่งใหญ่ที่สุด (มรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป., หน้า 1155) อัลลอฮ์ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอาน บทอิสรอเอล โองการที่ 22-24 ความว่า องค์อภิบาลของเจ้าได้บัญชาไว้ว่า “ พวกเจ้าทั้งหลายอย่างนมัสการสิ่งใดนอกจากพระองค์เท่านั้นและจงทำความดีต่อผู้ให้กำเนิดทั้งสองแม้ว่ามีคนหนึ่งจากทั้งสองหรือทั้งสองคนก็ตามได้บรรลุลวัยชราอยู่กับเจ้า เจ้าจงอย่ากลัวแก่ทั้งสองว่า “ อุบ” เจ้าหยุด

ตะคอกแก่ท่านทั้งสอง และจงพูดกับทั้งสองด้วยคำพูดที่ขก่ย่ง”และเจ้าจงลคปึกแห่งความนอบน้อมแด่ท่านทั้งสองด้วยความเมตตาและจงกล่าวขอพรแก่ทั้งสองว่า “โอองค้อภบาลโปรดเมตตา ท่านทั้งสองประคุดเคยวกับท่านทั้งสองได้ชูปเลียงข้าพเจ้ามาแต่ยามเขาวัววัย” (มรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป., หน้า 549)

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ด้านความอดทน ควรปลูกฝังให้รู้จักมีความรับผิดชอบในการทำงาน อดทนที่จะไม่ได้ตอบเมื่อถูกเพื่อนต่อว่าและเมื่อโกรธก็ย้งแสดงกรียาสภาพ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระดับจริยธรรมที่สูงขึ้น โดยเฉพาะด้านความอดทน

1.2 ด้านความเมตตา ควรปลูกฝังให้รู้จักช่วยเหลือให้อาหารสิ่งของแก่ผู้ขัดสน ไม่ล้อเลียนผู้อื่น ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระดับจริยธรรมที่สูงขึ้น โดยเฉพาะด้านความเมตตา

1.3 ด้านการให้อภัย ควรปลูกฝังให้นักเรียนสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และปลูกฝังจิตสำนึกว่าจะต้องทำดีคิดดีให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น โดยเฉพาะด้านการให้อภัย

1.4 ด้านความบริสุทธิ์ใจ ควรปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักแสดงความบริสุทธิ์ใจที่เพื่อนมีของใหม่โดยที่นักเรียนไม่เคยมีมาก่อน และมีความเชื่อมั่นในตนเองว่าเรามีความสามารถสูง ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระดับจริยธรรมที่สูงขึ้น โดยเฉพาะด้านความบริสุทธิ์ใจ

1.5 ด้านความสุภาพถ่อมตน ควรปลูกฝังเรื่องการถ่อมตนไม่คิดว่าตนเหนือกว่าและดีกว่าผู้อื่น ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระดับจริยธรรมที่สูงขึ้น โดยเฉพาะด้านความสุภาพถ่อมตน

1.6 ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาและความสุภาพถ่อมตนของกรุงเทพมหานครมีระดับคุณธรรมจริยธรรมน้อยกว่า นนทบุรีและพระนครศรีอยุธยา เมื่อดูในภาพรวมคุณธรรมจริยธรรมของกรุงเทพมหานครและนนทบุรีมีระดับคุณธรรมจริยธรรมน้อยกว่าพระนครศรีอยุธยา ผู้บริหาร โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ควรศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.3 ควรศึกษาพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างของครูผู้สอนที่ส่งผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา